Іван Франко

З Вершин і Низин

Знайомим і незнайомим

КОРЖЕНКОВІ

Душно і хмарно,
Важко бурливий час!
Чи гинуть марно,
Щоб світ не знав о нас?
Йти в небезпечний бій
Чи гнутись плазом?
Друже сердечний мій,
Ходімо разом!

Щастя не ждімо,
Щастя не де, а в нас!
К сонцю спішімо,
Хоч його промінь згас, —
Вдень буде знов ясніть
Чистим алмазом.
В правди і волі світ
Ходімо разом!

З гнітом і тьмою,
З розбратанням братів
Сміло до бою
До кінця наших днів,
За серця й совісті
Ясним показом
В збройній готовності
Ходімо разом!
22 окт[ября] 1882

ДАНИЛОВІ МЛАЦІ

Прочитавши його віршик "Не можна всім догодити"
(Календар "Просвіти", 1883)

Отче Даниле, ще не все той вільний,
Хто з своїх пут сміється і кепкує;
Не все ще той поет великий, чільний,
Хто вірші пише і слова римує;
Не все ще той святий, хто богомільний,
Ні той високий, хто ся вгору дує;
Не все нас сміх розвеселить весільний,
Ні розсльозить нас той, що все сумує.
Не в тім, співаче, сила слова твого,
Щоб ти раз в раз мок в сльозах, кис у горі,
Ні щоб сміявсь, чи є чи не є з чого.
Ти будь керманич наш в бурливім морі,
Щоб в тобі бачив люд привідця свого
І все чув добре слово в добру пору.

17 дек[абря] 1882

МОЛОДОМУ ДРУГОВІ

Чом головку ти схилив додолу,
Спер на ручку скрань ту мармурову,
А очима в далі десь блукаєш,
Наче в далі доленьки шукаєш?
Що завис на тобі сутінь суму?
Що задумавсь, молоденький друже?
Ой, не думай, голубе, ту думу,
Бо та дума зрадливая дуже!

Зразу сяє, мов сонце весною,
Наливає світ увесь красою
І чарує твоє серце й очі,
Наче любка у весільнім строю,
Наче зірка моргає з дна ночі,
Наче пчілка мід з квіток громадить;

Та як того меду покуштуєш,
Жар незнаний в серденьку почуєш,
І тоді вона тебе ізрадить!

Сонця блиски на дрібки розщипле,
Зорі в бездну темную розсипле,
В цвітів барві вкаже страсть кипучу,
В птахів піснях вкаже зойк розпуки,
У погоді вкаже скриту тучу,
У розкоші вкаже скриті муки,
В кождій перлі на красавиць шиї
Вкаже зсілі нещасливих сльози, –
І твої всі втіхи молодії
Мов мороз нещадний поморозить.

Ох, і зблідне щічка та рум’яна,
А чоло, що добра доля зрана
Цілувала, стратить блиск слоновий
І поорес зморщинами живо,
А твій взір свобідний, лазуровий
Потемніє – самому на диво.
Бо важкий, колючий шлях розуму,
Кождий крок щемить у серці, друже!
Ей, не думай, голубе, ту думу,
Бо та дума зрадливая дуже!
1883

N. N. ("Виступаєш ти чемно, порядно…")

І говориш розумно і складно,
І лице твоє гарне та ясне —
Заглядиться дівча не одно, —
Та мене щось відтручує власне,
І смутить, і тривожить воно.

Все здається мені, що налитий
Ти сльозами і кров'ю селян,
Що людською ти кривдою ситий,
Що твій батько — дерун і тиран,
За життя носить пекло у груді,
Заливає вином черв'яка,
Та як з світом прощатися буде,
То пекельная кара тяжка
За всі зла, за грабовання враже,
За обдерте, збідніле село
Як клеймо братобійчеє ляже
На твоє мармурове чоло.

І почуєш ти жар невгашений,
Що палитиме серце твоє,
І тривога, мов меч наострений,
Твої думи зсіче і поб'є.
В твоїй груді, мов вихор в погоду,
Дикі страсті зірвуться грізні,
І, як вихор збентежує воду,
Така тебе вони внурять в багні.
І рука твоя кривдов сплюгавиться,
Переміниться в злобу любов —
Ось чого моє серце кривавиться,
Як подумать, що буде з тобов.

І дарма, що такий ти приємний,
Що друзяка ти з діла і з мови,
Що ти людяний, тихий і чемний,
Що бажаєш і стоїш любови!
Людська кривда, котров ти годований,
На добро не виходить нікому!
Так огонь, у солому захований,
Спалить двір весь, не лиш ту солому.

15 марта 1883

МИХАЛИНІ Р.

Ні, не однако для всіх сонце сяє,
Хоч безучасно над всіми блищить.
Бідний слізьми його блиск заливає,
Щасним воно і терни золотить.

Серце дівоче, красніше сіяє
Щирість твоя, аніж сонячний світ:
Радісний усміх для щасного має,
Сльози для горя, пораду й привіт.
7 апр[еля] 1882

АННІ П.

Дівчина встала рано-рано:
"Піду я в поле, мамо, мамо!
Піду я в поле до роботи,
Золоту пшениченьку полоти.
Годі сидіти дома тута:
Глушить пшеницю хопта люта;
Бур’ян буяє рісно-рісно,
За ним пшениці тісно-тісно;
Повій плететься геть на диво,
Хилить пшеницю криво-криво".
"Рано ще в поле, доню, доню,
Зимнії роси в полю, в полю!
Зимнії роси, зціпнуть ноги,
Будяччям вкриті перелоги!"
"Та доки ж, мамо, ждати, ждати?
Не сходить сонце, не видати!
Зимнії роси що ж удіють?
Та вони хопту гріють, гріють.
А пок зійти ще сонце мусить,
Хопта пшеницю здусить, здусить".

"Ей, доню, доню, бач, з півночі
Чорная хмара валом точить,
Чорная хмара, буйна злива –
Що ж зробиш в полі, нещаслива?"
"Я не боюся хмари-зливи!
Що мені вітер той бурхливий?
Я про ті тучі сміло-сміло
Буду робити чесне діло.
Нехай і повінь валом бухне,
Моя відвага не потухне,
Знесу я всяку злую долю,
Та не покину праці в полю.
Робити буду без упину
І перестану, як загину".
1880

N. N. ("Будь здорова, моя мила…")

Будь здорова, моя мила,
Я не твій!
Розлучила
Нас могуча сила.

Де поставить кого доля,
Там і стій!
Моя ж доля —
Вітер серед поля.

Стогне, віє, рве і свище
В грі страшній...
Ближче, ближче
Наше боєвище...

Важко, душно, пітьма груба,
Лютий бій...

Ось-ось, люба,
Жде мя, може, згуба.

А як гинуть, то самому!
Голос твій
З бою-грому
Звав би мя додому.

Тож не плач! Очиць, мов зорі,
Пожалій!
Згасне вскорі
Блиск їх у сліз морі.

Розійшлись, мабуть, по волі
Судьбиній
Наші долі,
Мов дороги в полі.

К. П.

Гарна дівчино, пахучая квітко!
Оком і словом стріляєш ти мітко!
В серця чутливий потайник укритий –
Хто тебе бачить, той мусить любити.

Тільки ж не гнівайсь за щиреє слово:
Світ і життя ти береш поверхово,
Мислиш, хто спів твій полюбить і очі,
Той вже нічого на світі не схоче.

Сли для очей і для пісні твоєї
Кине він все – боротьбу за ідеї,
Працю для тих, що їх тиснуть окови, –
Вір мені, серце, не варт він любови.

Сли ж, крім очей і крім слова дзвінкого,
Ти не даси йому в жизні нічого,
В бій не загрієш і ран не загоїш,
Вір – і сама ти любові не стоїш.

Блиск чарівничий очей потускліє,
Зміниться голос, і спів заніміє, –
Сли ж в твоїм серці і думці пустинно,
Чим ти тоді причаруєш, дівчино?

1883

ОЛІ

Коли часом на вулиці побачу
Вдову убогу, сиротя мізерне,
Що к мені руку простяга жебрачу,
В німім благанні очі к мені зверне,

Тремтить в лахмітті, босе, на морозі,
Сльотою бите й гордуванням ситих, –
Огнем на серце капають ті сльози,
Той жаль голодних, нищих і невкритих.

І думаєсь мені: "Недовго, може,
Коли мене важка прийме могила,
І ти отак підеш на роздорожже
О хліб просить, моя дружино мила!

І зжовкне, зв’яне те лице, що нині
Так любим сяйвом, щирістю ясніє,
Погаснуть очі, що сміялись к мині,
Жура зв’ялить тебе, моя надіє!

І діти наші – ох, аж серце в’яне! –
Сльотою биті, босі, у лахміттю,
На сльози й горе непросвітно-тьмяне,
Як сиротята, геть підуть по світу".

І тайком я тремтячою рукою
Остатній гріш їм ткну й гадаю: "Може,
Хтось змилуєсь колись і над тобою
І сиротятам нашим допоможе".
1886

О. О.
"Сумоглядні ваші співи,
Все лиш горе та неволя,
Мов нема ніяких цвітів
Крім будяччя серед поля.

Чорним вкривалом жалоби
Ясне небо ви закрили,
В людських серцях горе, злобу
Й зопсуття лиш ви відкрили.

Зависті пожар зловіщий
Серед люду ятрите ви,
Замість радощів, любові –
Всіх до бою зовете ви.

Брудом буденним сплямили
Чисту красоти святиню,
Ви в шинок з висот небесних
Затягли пісень богиню!"

Так гнівним говорять словом
Ситі судді естетичні

І ридають, що засохли
Давні хвилі поетичні.

"Висхли хвилі, заніміло
Чистеє вітхнення слово;
Як не ми його відновим,
То не віджиє наново".

Хухають вони і шепчуть
Естетичнії формули,
Крають, латають і ліплять
Світ будущий із бібули.

А життя йде своїм ходом.
Хвиля мислі, хвиля духу
Розливаєсь, їх ридання,
Ані формул їх не слуха.
1881

Тетяна Ребенщукова
Старці і книжники грізно накинулись
Каменувати тебе:
Всіх їх некритая, непідсолоджена
Правда по серці скребе.

Горе сердечнеє, людське, великеє
Серць їх не ткнуло брудних;
Те лиш їх гніває, чом так без страху ти,
Прямо стаєш перед них?

Чом так покірно, так тихо, так прямо ти
Йдеш, куди серце веде,
Йдеш не на розкоші, йдеш, хоч виразно ти
Бачиш там горе бліде?

Чом не навчилась ти ніжностей, хитростей,
Підлостей світських жінок,
Чом ти закинула мову їх, клятви їх,
Пута звичаїв, думок?

Чом ти їм совість і серце поставила
Перед фальшивим лицем:
Хочеш одверто, свобідно те діяти,
Що вони діють тихцем.
5 апр[еля] 1880
ГРИЦЬ ТУРЧИН
Муштруйся, рекруте-небоже,
Слізьми оружжя обливай!
Хились, корись, а тільки, брате,
Оружжя з рук не випускай!

Учись владати ним, учися
Стріляти цільно і в лице
Безстрашно смерті заглядати:
Важкого бою час іде.

Прийдесь за правду твердо стати
Хлоп в хлопа і плече в плече,
Прийдесь на ворога стріляти,
І кров рікою потече.

На віковічную неволю,
Пониження і гнет твердий,
На зло, що, наче гадь несита,
Ссе кров із людськості грудий,

Прийдесь стріляти й не одному
Життя покласти в боротьбі.

Учися ж, рекруте, хоч прикро
Не раз приходиться тобі!

Учись, щоб був ти сильним мужем,
Як засвітає день новий!
Учись, щоб в ряд ти став готовим,
Як крик роздасться бойовий!
7 апр[еля] 1880